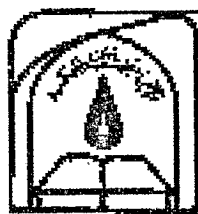

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۸۲ / ۲ / ۲۰

۱۳۸۲ / ۲ / ۲۰

دانشگاه تربیت مدرس

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی
گروه فلسفه

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایران
تربیت مدرس

پایان نامه کارشناسی ارشد
بررسی جایگاه وجود شناختی و معرفت شناختی عقول
عرضیه در فلسفه اشراق با تکیه بر آثار سهروردی

نگارش: نفیسه سادات موسوی نژاد

استاد راهنما: دکتر محسن کدیور

استاد مشاور: دکتر محمد سعیدی مهر

زمستان ۱۳۸۱

۴۷۹۱۴

تأییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضاء هیئت داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم نفیسه سادات موسوی نژاد
تحت عنوان بررسی جایگاه وجود شناختی و معرفت شناختی عقول عرضیه در فلسفه
اشراق با تکیه بر آثار سهروردی
را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد
پیشنهاد می کنند.

اعضاء هیئت داوران

۱. استاد راهنما دکتر محسن کدیور
۲. استاد مشاور دکتر محمد سعیدی مهر
۳. استاد ناظر دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی
۴. استاد ناظر دکتر نجفقلی حبیبی
۵. دانشجو دکتر محمد سعیدی مهر

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند.

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله)ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند.
کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/رساله دکتری نگارنده در رشته فلسفه و کلام اسلامی است که در سال ۱۳۸۱ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر محسن کدیور و مشاوره جناب آقای دکتر محمد سعیدی مهر از آن دفاع شده است.

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به مرکز نشر دانشگاه اهدا کند دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند. بعلاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب نقیسه سادات موسوی نژاد دانشجوی رشته فلسفه و کلام اسلامی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می-شوم.

نقیسه سادات موسوی نژاد

تقدیم به :

او که در تاریکی های ظلم و جور، طلوع خواهد کرد

روح پاک پدر بزرگوارم

مادر عزیزم

همسر مهربانم

و

برادران و خواهران دلسوزم

با تقدیر و سپاس از :

• استاد راهنمای بزرگوارم جناب آقای دکتر مومن کدیور که در تمام مراحل تدوین پایان نامه از کمکها و راهنمائیهای بیدریغشان بهره مند گشتم.

• استاد گرانقدرم جناب آقای دکتر محمد سعیدی مهر که مشاورت مرا بر عهده گرفتند.

• اساتید محترم گروه فلسفه جناب آقای دکتر لطف ا... نبوی، دکتر رضا اکبریان و دکتر محمد علی مجتی که در طول دوران تحصیل از مساعدت‌هایشان استفاده نمودم.

• جناب حاج آقا اسدالهی که در طول انجام این تحقیق مرا یاری رساندند.

• و سایر عزیزانی که هر کدام به نوعی، با کمک‌هایشان مرا مدیون خویش نمودند.

چکیده

طبق قاعده الواحد از خداوند که از جمیع جهات واحد است تنها یک موجود صادر می شود در حالیکه در این جهان این کثرات متعدد مشاهده می شود. چگونه می توان کثرات موجود را به آن وجود واحد (خداوند) نسبت داد؟ سهروردی نظریه عقول عرضیه را جهت تبیین صدور کثرات مادی ارائه کرده است که برگرفته از مثل افلاطونی است. عقول عرضیه (انوار قواهر ارباب اصنام) سلسله ای از انوار مجرده اند که در انتهای عقول طولیه واقع شده و در عرض یکدیگر می باشند. به این معنا که با یکدیگر رابطه علی و معلولی ندارند. هر یک از عقول عرضیه رب النوع یک نوع مادی بوده و ایجاد و صورت بخشی افراد آن را بر عهده دارند.

از جهت وجودی عقول عرضیه معلول انوار طولیه به علاوه انوار سوانح و جهات و مشارکات و مناسبات موجود در عالم انوارند و جهان محسوسات، نفوس و مثل معلقه نیز معلول انوار عرضیه می باشند. در فلسفه اشراق ادراک شهودی که مبتنی بر علم حضوری است، روش اصلی ادراک می باشد و عقول عرضیه، در آن نقش عمده ای دارند. در واقع نفس با شهود عقول عرضیه به ادراک عقلی دست می یابد. در فلسفه اشراق ادراک حسی به ابصار و در نهایت به علم حضوری باز می گردد.

حکمای متعالیه خصوصاً ملا صدرا از معتقدین به عقول عرضیه اند و البته آنها بر براهین سهروردی انتقاداتی وارد ساخته، براهین تازه ای ارائه کرده اند. نهایتاً اینکه فلسفه اشراق در حل مشکل صدور کثرت از وحدت موفق نبوده است.

کلمات کلیدی:

وحدت، کثرت، وجود شناسی، معرفت شناسی، مثل افلاطونی، انوار طولیه، انوار عرضیه، انوار سوانح.

فهرست مطالب

مقدمه	۱
۱. فصل اول - کلیات	۳
۱-۱. طرح موضوع	۴
۱-۲. سئوالات	۴
۱-۳. فرضیه ها	۴
۱-۴. هدف	۵
۱-۵. روش تحقیق	۶
۱-۶. ادبیات تحقیق	۶
۱-۷. مفردات	۶
۱-۸. معرفی اجمالی از سهروردی، فلسفه و آثارش	۱۰
۲. فصل دوم - چیستی عقول عرضیه	۱۴
مقدمه	۱۵
۱-۲. بخش اول - پیشینه عقول عرضیه	۱۶
مقدمه	۱۶
۱-۱-۲. ریشه های مثل افلاطونی	۱۶
۲-۱-۲. چیستی مثل	۱۹
۳-۱-۲. ادله وجود مثل	۲۰
۴-۱-۲. مثل افلاطونی به روایت سهروردی	۲۲
خلاصه و نتیجه	۲۳
۲-۲. بخش دوم - سهروردی و نظام نور	۲۵
مقدمه	۲۵
۱-۲-۲. نور و ظلمت	۲۵
۲-۲-۲. وجود و ماهیت	۲۸
۳-۲-۲. نورالانوار	۲۹
۴-۲-۲. قاعده الواحد و نور اقرب	۳۰
۵-۲-۲. انوار قواهر اعلون	۳۲

۳۴ ۶-۲-۲. انوار سوانح

۳۵ ۷-۲-۲. غواسق ظلمانی

۳۶ ۸-۲-۲. مسأله صورت در فلسفه اشراق

۳۸ خلاصه و نتیجه

۴۰ ۳-۲. بخش سوم - مبادی تصویری عقول فرضیه

۴۰ مقدمه

۴۰ ۱-۳-۲. تعاریف سهروردی از عقول فرضیه

۴۲ ۲-۳-۲. تجرّد و نورانیت و جوهریت عقول عرضیه

۴۲ ۳-۳-۲. کلیت عقول عرضیه

۴۳ ۴-۳-۲. معنای عرضی بودن عقول عرضیه

۴۴ ۵-۳-۲. نسبت ماهوی عقول عرضیه با افراد مادی

۴۶ ۶-۳-۲. مقایسه تلقی افلاطون از عقول عرضیه با ارباب انواع سهروردی

... ۷-۳-۲. مقایسه تلقی ابن سینا و ملاصدرا از عقول عرضیه با ارباب انواع ...

۴۹ سهروردی

۵۲ ۸-۳-۲. مسأله تعداد انوار ارباب انواع

۵۲ چه موجوداتی دارای رب النوع هستند؟

۵۳ اقسام انوار ارباب انواع

۵۵ خلاصه و نتیجه

۵۸ ۴-۲. بخش چهارم - مبانی تصدیقی عقول عرضیه

۵۸ مقدمه

۵۸ ۱-۴-۲. برهان بقای نوع

۶۰ ۲-۴-۲. برهان حافظ خواص نباتات

۶۱ ۳-۴-۲. برهان امکان اشرف

۶۵ ۴-۴-۲. شهود کاملین

۶۶ خلاصه و نتیجه

خلاصه و نتیجه فصل دوم ۶۷

۳. فصل سوم - جایگاه وجود شناختی عقول عرضیه در

فلسفه سهروردی ۷۰

مقدمه ۷۱

۱-۳. بخش اول - جایگاه وجود شناختی مثل افلاطونی ۷۲

مقدمه ۷۲

۱-۱-۳. رابطه مثل با محسوسات ۷۳

چه موجوداتی دارای مثالتند؟ ۷۳

مثال و محسوس، بهره مندی یا تقلید ۷۴

۲-۱-۳. رابطه مثل با صانع (دمیورژ) ۷۵

دمیورژ چیست؟ ۷۵

دمیورژ و تقلید ۷۶

۳-۱-۳. رابطه مثل با یکدیگر ۷۷

مثل : هم رتبیگی یا سلسله مراتب ۷۷

جایگاه و عملکرد مثال اخیر ۷۸

خلاصه و نتیجه ۷۸

۲-۳. بخش دوم - نحوه صدور عقول عرضیه ۸۰

مقدمه ۸۰

۱-۲-۳. کیفیت صدور کثرت از وحدت در فلسفه مشاء ۸۰

قاعده الواحد و صادر اول ۸۰

عقول عشره و افلاک تسعه ۸۲

عقل فعال کدخدای عالم مادون قمر ۸۲

انتقادات سهروردی به روش مشائیان در صدور کثرت از وحدت ... ۸۴

۲-۲-۳. صدور نور اقرب از نور الانوار ۸۶

قاعده الواحد ۸۶

نحوه صدور نور اقرب از نور الانوار ۸۸

نحوه صدور انوار سوانح از نور الانوار و عدم نقض قاعده الواحد ۸۹

۹۰ ۳-۲-۳. نحوه صدور انوار قواهر اعلون
۹۱ تعداد انوار قواهر اعلون
۹۲ کارکرد انواع قواهر اعلون
۹۳ جایگاه افلاک
۹۴ ۴-۲-۳. نحوه صدور عقول عرضیه
۹۵ نقش انوار قواهر اعلون
۹۶ نقش انوار سوانح
۹۶ نقش ترکیب جهات و مشارکات و مناسبات
۹۷ نقش افلاک
۹۸ خلاصه و نتیجه
۱۰۰ ۳-۳. بخش سوم - صدور کثرت از عقول عرضیه
۱۰۰ مقدمه
۱۰۰ ۱-۳-۳. نحوه صدور محسوسات از عقول عرضیه
۱۰۰ مقدمه
۱۰۱ بررسی نسبت عقل عرضی و محسوس
۱۰۱ مقایسه ماهوی
۱۰۲ مقایسه وجودی
۱۰۴ بررسی تکثر افراد محسوس هر عقل عرضی
۱۰۴ جهات تکثر در عقل عرضی
۱۰۵ میزان و نحوه دخالت دیگر عوامل
۱۰۵ خلاصه و نتیجه
۱۰۶ ۲-۳-۳. نحوه صدور نفوس از عقول عرضیه
۱۰۶ مقدمه
۱۰۷ نحوه صدور نفوس فلکی
۱۰۸ نحوه صدور نفوس انسانی
۱۱۰ رابطه نفس و بدن
۱۱۱ رابطه نفس و عقل عرضی
۱۱۱ نحوه صدور نفوس دیگر
۱۱۱ نفوس حیوانی

۱۱۲	نفوس نباتی.....
۱۱۲	خلاصه و نتیجه.....
۱۱۳	۳-۳-۳. نحوه صدور مثل معلقه از عقول عرضیه.....
۱۱۳	مقدمه.....
۱۱۴	چیستی مثل معلقه.....
۱۱۵	چرائی مثل معلقه.....
۱۱۷	مسأله تکثیر مثل معلقه و نحوه ارتباط آنها با عقول عرضیه.....
۱۱۷	خلاصه و نتیجه.....
۱۱۸	خلاصه و نتیجه.....
۱۱۸	خلاصه و نتیجه.....
۴. فصل چهارم - جایگاه معرفت شناختی عقول عرضیه در.....	
۱۲۱	فلسفه سهروردی.....
۱۲۲	مقدمه.....
۱۲۳	۴-۱. بخش اول - جایگاه معرفت شناختی مثل افلاطونی.....
۱۲۳	۴-۱-۱. معرفت و اقسام آن در فلسفه افلاطون.....
۱۲۳	معرفت چیست؟.....
۱۲۴	اقسام و درجات معرفت.....
۱۲۶	۴-۱-۲. نقش مثل در معرفت حقیقی.....
۱۲۶	ماهیت معرفت حقیقی.....
۱۲۷	نقش مثل در تعقل.....
۱۲۸	۴-۱-۳. نقش مثل در ادراک امور ریاضی و حسی.....
۱۲۸	مثل و ادراک ریاضیات.....
۱۲۹	مثل و ادراک محسوسات.....
۱۳۰	خلاصه و نتیجه.....
۱۳۲	۴-۲. بخش دوم - نقش معرفت شناختی عقل فعال در فلسفه مشاء.....
۱۳۲	مقدمه.....
۱۳۲	۴-۲-۱. عقل فعال و ادراک حسی.....

۱۳۲	ادراک حسی در فلسفه مشاء.....
۱۳۴	نقش عقل فعال در ادراک حسی.....
۱۳۵	۲-۲-۴. عقل فعال و ادراک عقلی.....
۱۳۵	ادراک عقلی در فلسفه مشاء.....
۱۳۷	نقش عقل فعال در ادراک عقلی.....
۱۳۸	مسأله اتحاد عقل و عاقل و معقول در فلسفه مشاء.....
۱۴۰	۳-۲-۴. انتقادات سهروردی بر معرفت شناسی مشائی.....
۱۴۰	سهروردی و ادراک حسی مشائی.....
۱۴۱	سهروردی و ادراک عقلی مشائی.....
۱۴۲	سهروردی و نقش معرفت شناختی عقل فعال.....
۱۴۳	خلاصه و نتیجه.....
۳-۴	بخش سوم - نقش معرفت شناختی عقول عرضیه در فلسفه اشراق.....
۱۴۵	مقدمه.....
۱۴۵	۱-۳-۴. ادراک در فلسفه اشراق.....
۱۴۵	چیستی ادراک و اقسام آن.....
۱۴۶	ادراک و نور.....
۱۴۸	علم حضوری.....
۱۴۹	معرفت انسانی و اقسام آن.....
۱۵۰	علم الهی.....
۱۵۲	۲-۳-۴. ادراک حسی در فلسفه اشراق.....
۱۵۲	ابصار.....
۱۵۳	معرفت حسی.....
۱۵۵	۳-۳-۴. ادراک عقلی در فلسفه اشراق.....
۱۵۵	مشاهده نوریه.....
۱۵۵	تعقل.....
۱۵۷	۴-۳-۴. ادراک شهودی در فلسفه اشراق.....
۱۵۷	چیستی ادراک شهودی.....
۱۵۷	تفاوت‌های شهود و تعقل.....

۱۵۸.....	۴-۳-۵. نقش معرفت شناختی عقول عرضیه
۱۵۸.....	عقول عرضیه و ادراک حسی
۱۵۹.....	عقول عرضیه و ادراک عقلی
۱۶۰.....	عقول عرضیه و ادراک شهودی
۱۶۰.....	عقول عرضیه و علم الهی
۱۶۲.....	خلاصه و نتیجه
۱۶۳.....	خلاصه و نتیجه
۱۶۶.....	۵. فصل پنجم - انتقادات فلاسفه بر عقول عرضیه
۱۶۷.....	مقدمه
۱۶۸.....	۵-۱-۱. بخش اول - انتقادات مشائیان بر مثل افلاطونی
۱۶۸.....	مقدمه
۱۶۸.....	۵-۱-۱. نقدهای ارسطو
۱۷۰.....	۵-۱-۲. نقدهای فارابی و ابن سینا
۱۷۲.....	۵-۱-۳. نقدهای ابن رشد
۱۷۳.....	خلاصه و نتیجه
۱۷۵.....	۵-۲. بخش دوم - حکمت متعالیه و عقول عرضیه اشراقی
۱۷۵.....	۵-۲-۱. دیدگاه صدر المتألهین
۱۷۷.....	۵-۲-۲. دیدگاه سبزواری
۱۷۸.....	۵-۲-۳. دیدگاه آقا علی مدرس
۱۷۸.....	۵-۲-۴. دیدگاه میرزا مهدی آشتیانی
۱۷۹.....	۵-۲-۵. دیدگاه علامه طباطبائی
۱۷۹.....	۵-۲-۶. دیدگاه اساتید معاصر
۱۸۲.....	خلاصه و نتیجه
۱۸۳.....	خلاصه و نتیجه
۱۸۳.....	نقدهای وجود شناختی
۱۸۴.....	نقدهای معرفت شناختی

۱۸۵	نتیجه نهائی.....
۱۹۵	فهرست منابع و مآخذ.....
۲۰۲	چکیده انگلیسی.....